

Konstitutionsutskottets betänkande 2026/27:KU2

Översyn av JO-ämbetet (vilande grundlagsförslag)

Sammanfattning

I betänkandet anmäls för slutligt beslut ett vilande förslag till lag om ändring i regeringsformen och lag om ändring i riksdagsordningen. Utskottet föreslår att riksdagen slutligt antar det vilande förslaget.

Förslaget om ändring i regeringsformen innebär att det införs en ny besluts- och kvorumregel i grundlagen vid entledigande av en ombudsman som inte har riksdagens förtroende. Enligt förslaget ska det krävas att tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter enas om ett beslut att entlediga en ombudsman eller en ställföreträdande ombudsman som inte har riksdagens förtroende. Regleringen är ett undantag från huvudregeln i 4 kap. 7 § regeringsformen om att majoritetsprincipen ska gälla vid omröstning. Syftet med en särskild besluts- och kvorumregel är att stärka ombudsmännens konstitutionella ställning.

Förslaget om ändring i riksdagsordningen innebär att det i en huvudbestämmelse i riksdagsordningen införs en hänvisning till den nya regleringen i regeringsformen om entledigande av en justitieombudsman eller en ställföreträdande ombudsman.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2027.

Behandlade förslag

Vilande förslag beslutat den 21 juni 2023 till lag om ändring i regeringsformen och lag om ändring i riksdagsordningen (bet. 2022/23:KU32, rskr. 2022/23:260–262).

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut 3

Redogörelse för ärendet 4

Utskottets överväganden 5

 Vilande förslag 5

 Utskottets anmälan och yttrande 5

Bilaga 1

Förteckning över behandlade förslag 6

 Vilande förslag 6

Bilaga 2

Vilande förslag 7

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Vilande förslag

Riksdagen antar slutligt det vilande förslaget i bilaga 2 till lag om ändring i regeringsformen och lag om ändring i riksdagsordningen.

Stockholm den 22 oktober 2026

På konstitutionsutskottets vägnar

Oscar Sjöstedt

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Oscar Sjöstedt (SD), Jennie Nilsson (S), Mats Green (M), Mirja Räihä (S), Per-Arne Håkansson (S), Caroline Täljeblad (V), Ludvig Aspling (SD), Magnus Haara (C), Mats Sander (M), Jan Riise (MP), Cecilia Engström (KD), Peter Hedberg (S), Erik Nygårds (L), Talla Alkurdi (S), Susanne Wahlström (M), Martin Westmont (SD) och Emil Högberg (S).

Redogörelse för ärendet

Bakgrund

Grundlagar stiftas genom två likalydande beslut (8 kap. 14 § regeringsformen). Genom det första beslutet antas grundlagsförslaget som vilande. Genom det andra beslutet antas grundlagsförslaget som slutligt. Det andra beslutet får inte fattas tidigare än att det efter det första beslutet har hållits val till riksdagen i hela riket och den nyvalda riksdagen har samlats.

Även huvudbestämmelser i riksdagsordningen stiftas enligt 8 kap. 17 § regeringsformen på detta sätt. De kan också stiftas genom endast ett beslut, om minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter röstar för beslutet.

Det är konstitutionsutskottets uppgift att anmäla vilande beslut i ärenden som rör grundlagar eller riksdagsordningen till kammaren för slutligt beslut (9 kap. 24 § riksdagsordningen).

Vilande förslag

Under riksmötet 2022/23 behandlade konstitutionsutskottet riksdagsstyrelsens framställning Översyn av JO-ämbetet (framst. 2022/23:RS2). Förslagen i framställningen behandlades i konstitutionsutskottets betänkande 2022/23:KU32 Översyn av JO-ämbetet. I sitt betänkande lade utskottet på eget initiativ fram ett förslag till en ändring i regeringsformen och ett förslag till en ändring i en huvudbestämmelse i riksdagsordningen. Motsvarande förslag lämnades i framställningen men föreslogs regleras i riksdagsordningen.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2027.

Riksdagen beslutade den 21 juni 2023 att som vilande anta utskottets förslag till lag om ändring i regeringsformen och lag om ändring i riksdagsordningen (bet. 2022/23:KU32, rskr. 2022/23:260–262).

Det vilande förslaget till lag om ändring i regeringsformen och lag om ändring i riksdagsordningen finns förtecknat i bilaga 1. Förslaget i sin helhet finns i bilaga 2.

Utskottets överväganden

Vilande förslag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar slutligt det vilande förslaget i bilaga 2 till lag om ändring i regeringsformen och lag om ändring i riksdagsordningen.

Förslagets innebörd i korthet

Det vilande förslaget om ändring i regeringsformen innebär att det införs en ny besluts- och kvorumregel i grundlagen vid entledigande av en ombudsman som inte har riksdagens förtroende. Enligt förslaget ska det krävas att tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter enas om ett beslut att entlediga en ombudsman eller en ställföreträdande ombudsman som inte har riksdagens förtroende. Regleringen är ett undantag från huvudregeln i 4 kap. 7 § regeringsformen om att majoritetsprincipen ska gälla vid omröstning. Syftet med en särskild besluts- och kvorumregel är att stärka ombudsmännens konstitutionella ställning.

Det vilande förslaget om ändring i riksdagsordningen innebär att det i en huvudbestämmelse i riksdagsordningen införs en hänvisning till regleringen i regeringsformen om entledigande av en justitieombudsman eller en ställföreträdande ombudsman som inte har riksdagens förtroende.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2027.

Utskottets anmälan och yttrande

Under riksmötet 2022/23 antog riksdagen som vilande det förslag till lag om ändring i regeringsformen och lag om ändring i riksdagsordningen som har redovisats i det föregående. Genom detta betänkande anmäler utskottet nu beslutet till kammaren för slutligt beslut.

Med hänvisning till vad utskottet anförde vid ärendets första behandling föreslår utskottet att riksdagen slutligt antar förslaget.

BILAGA I

Förteckning över behandlade förslag

Vilande förslag

Den 21 juni 2023 beslutade riksdagen att som vilande anta det förslag till lag om ändring i regeringsformen och lag om ändring i riksdagsordningen som konstitutionsutskottet lagt fram i betänkande 2022/23:KU32 (bet. 2022/23:KU32, rskr. 2022/23:260–262).

BILAGA 2

Vilande förslag

3 Förslag till lag om ändring i regeringsformen

Härigenom föreskrivs att 13 kap. 6 § regeringsformen¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Utskottets förslag

13 kap.**6 §**

Riksdagen väljer en eller flera ombudsmän (justitieombudsmän), som i enlighet med den instruktion som riksdagen beslutar ska utöva tillsyn över tillämpningen i offentlig verksamhet av lagar och andra föreskrifter. En ombudsman får föra talan i de fall som anges i instruktionen.

Riksdagen får entlediga en ombudsman eller en ställföreträdande ombudsman som inte har riksdagens förtroende. Minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter måste enas om beslutet att entlediga en ombudsman eller en ställföreträdande ombudsman.

Domstolar och förvaltningsmyndigheter samt anställda hos staten eller kommuner ska lämna de upplysningar och yttranden som en ombudsman begär. Sådan skyldighet har även andra som står under en ombudsmans tillsyn. En ombudsman har rätt att få tillgång till domstolars och förvaltningsmyndigheters protokoll och handlingar. Allmän åklagare ska på begäran biträda en ombudsman.

Närmare bestämmelser om ombudsmännen meddelas i riksdagsordningen och i annan lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

¹ Regeringsformen omtryckt 2022:1600.

4 Förslag till lag om ändring i riksdagsordningen

Härigenom föreskrivs att 13 kap. 4 § riksdagsordningen ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt utskottets lagförslag Föreslagen lydelse
punkten 1

13 kap.

4 §¹

Riksdagen får <i>på begäran av</i> <i>konstitutionsutskottet</i> entlediga en ombudsman eller en ställföreträdande ombudsman som inte har riksdagens förtroende.	Riksdagen får <i>enligt 13 kap. 6 § regeringsformen</i> entlediga en ombudsman eller en ställföreträdande ombudsman som inte har riksdagens förtroende. <i>Begäran om detta görs av konstitutionsutskottet.</i>
---	--

Om en ombudsman avgår i förtid, ska riksdagen snarast välja en efterträdare för en ny sexårsperiod.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

¹ Senaste lydelse 2023:000.